

Cseke Péter

**A műveltségteremtés bartóki-kodályi útján.
Az Erdélyi Fiatalok falukutatásainak néprajzi
és népművészeti szempontjai**

A harmincas évek ifjúsági mozgalmainak célképzetei

1. Debreczeni László vallomásaiból tudjuk, hogy a kolozsvári Bethlen Gábor Kör szegedi újjáélesztése után Jancsó Béla azzal az elhatározással tért vissza 1928-ban Erdélybe, hogy „megszervezi a fiatal értelmiségiek összefogását, megkezdi a főiskolások öntudatosítását. Hiszen a kisebbségi életkörülmények között felnőtt, közéleti tekintetben magára hagyott ifjúságnak a maga kezébe kellett már vennie sorsa irányítását; *új szellemű* – romantikától, délibábkergetéstől és tehetetlenségtől mentes – vezetőket kellett kinevelnie a kisebbségi közélet számára” (Cseke P. 1995: 11). Debreczeni úgy emlékezett, hogy Jancsó Béla 1929 nyarán avatta be László Dezsőt és őt az egyetemistáknak és főiskolásoknak szánt folyóirat alapításának tervébe. A felvidéki Sarló-mozgalmat megszervező Balogh Edgárnak írt 1930. február 23-i levelében ezt maga Jancsó is megerősítette: „a nyáron [...] László Dezsővel beszélgetve felmerült bennünk az a terv, hogy az új magyar ideológiai és egy szociálisabb öntudatú belső demokrácia ifjúsági kialakítására kellene egy lapot csinálnunk, mely egyszersmind – a Székely Társasághoz hasonló szereppel – a különböző itteni egyetemen levőket összefogva egy országos egyesületet pótolna, s amely az összes új magyar ideológiájú fiatalokkal, elsősorban veletek és az *Új Magyar Földdel* is állandó kapcsolatot teremtené” (idézi Cseke P. – László F. szerk. 1986/1990: 86–93).

Mínthogy a későbbiek során Jancsó Béla nem mozdult ki Erdélyből, a Budapesten gyakorta megforduló szegedi „helytartójának”, a kolozsvári származású Buday Györgynek – a későbbi világhírű grafikusművésznek – köszönheti, hogy már az *Erdélyi Fiatalok* (a továbbiakban: EF) színre

lépése (1930) előtt felvehette a kapcsolatot a Bartha Miklós Társasággal (a továbbiakban: BMT), majd pedig a Sarlóval. Miként a Balogh Edgárnak írottakból is kitűnik, eleve úgy akarta elindítani az EF mozgalmát, hogy miközben a különböző felekezetekhez tartozó kolozsvári diákegyesületek vezetőivel egyeztette közös célkitűzéseiket, összehangolja törekvéseiket az egyetemes magyar ifjúság stratégiai céljaival is. Ezt különösképpen Fábíán Dániel, a BMT elnöke méltányolta, aki szintén az organikus fejlődés, a szintetikus egység híve volt; aki ugyancsak fontosnak tartotta, hogy az erdélyi fiatalság is a saját adottságaiból és lelkeségéből építse ki a maga ideológiáját, mert csak így játszhat szerepet az új magyar generáció gondolkodásában.

Az EF munkaközössége 1930 novemberében határozta el, hogy szemináriumot létesít a falu életviszonyainak a megismerése és a vidékfejlesztés módszereinek a tanulmányozása érdekében. A mozgalom spirituusz rektorának, Jancsó Bélának a feladat-meghatározó stratégiai célképzetei szerint ezt szervesen egészítette ki a kisebbségjogi, illetve az irodalmi szeminárium programja.

A folyóirat alapító főmunkatársai kezdettől fogva igyekeztek „intézményesíteni” kapcsolataikat a nemzetközi hírnévnek örvendő bukaresti monografikus szociológiai iskolával, a fiatal felvidéki magyar társadalomkutatókat tömörítő Sarlóval, a falukutatásnak társadalmi és nemzeti programot adó BMT-vel, a tanyakutatásban angliai módszereket alkalmazó szegediekkel, a Bethlen Gábor Körből (a továbbiakban: BGK) kinövő Szegedi Fiatalokkal. Hogy e kapcsolatrendszerben a Gusti-féle iskola került az első helyre, az jól mutatja a trianoni válsághelyzetből kiutat kereső második erdélyi nemzedék tájékozódását.

2. Miközben a románosított kolozsvári egyetem magyar hallgatói jó részt Szeged, Budapest (és a nyugati egyetemek) felé tájékozódtak, nem kevesen voltak olyanok is – az 1930-as évek derekára számuk háromszáz fölé emelkedett –, akik Bukarest felé vették az útirányt. Ők voltak azok, akik a Koós Ferenc Körben (a továbbiakban: KFK) otthonra lerve az EF mozgalmának „előretolt helyőrségét” alkották (vö. Cseke P. 2008: 221–239). A KFK ifjúsági tagozatának, a Diákosztálynak a megalakulása egyébként is egybeesett a Trianon után eszmélkedő évfjاراتok nemzedéki fellépésével: a kolozsvári BGK szegedi újjászervezésével, a budapesti BMT életre keltésével, a felvidéki Sarló előzményének tekinthető prágai Szent György-kör kezdeményezésével.

Az EF szervezői tehát már kezdettől támaszkodhattak a román fővárosban jól tájékozódó kollégáik segítségére. A székelyföldi Bakk Péternek (1908–1945) köszönhetően például Mikó Imre már 1930 decemberében felveszi a kapcsolatot a bukaresti szociológiai iskola megalapítójával, aki folyóiratokkal és könyvekkel látja el az EF faluszemináriumát. E küldeménynek is ösztönző hatása volt abban, hogy a folyóirat 1931. évi faluszámában Demeter Béla, a szeminárium elnöke hangsúlyosan felhívta a figyelmet a román ifjúság falukutatásaira (Demeter B. 1931a: 100–102). Demeter írását aztán számos híradás, beszámoló, elvi és módszertani megalapozottságú tanulmány követi a későbbi évfolyamokban. A kapcsolatkiépítés lényeges eleme volt, hogy – Jancsó Béla szorgalmazására – az EF is ki akarta nevelni a maga „gustiánus” falukutatóit. A lap több munkatársa (Bakk Péter, Haáz Ferenc, Hegyi István, Váró György) közvetlenül is bekapcsolódott a monografikus kutatásokba, illetve a falusegítésbe. A Gusti-féle falumunkarendszer azt tudatosította bennük, hogy a kisebbségi létviszonyok tanulmányozását szigorúan tudományos alapokra kell helyezniük, s hogy ez a munka szerves része a romániai valóság feltárásának, illetve – Gusti elképzeléseinek megfelelően – az egész országot átfogó falusegítés és szellemi felemelkedés előmozdításának. Vagyis: csak a tudományos megismerés lehet az alapja a sajátosságok értékhordozó és értékképző lehetőségei felismerésének, azok kölcsönös tiszteletének.

Ebben a perspektívában vált erkölcsi mozgósító erővé 1932-től kezdődően a bukaresti szociológiai iskola munkássága. „Ha a többségi nép fiai ilyen öntudatosan fordulnak a falu felé – írta Fogarasi Géza –, annál inkább kell azt nekünk tenni. A mi létünk vagy nemlétünk kizárólag az erdélyi faluhoz van kötve” (Fogarasi G. 1932: 77–78). Hasonló indítékokkal ismerteti a következő év nyarán Jancsó Béla is a román falukutatás helyzetét, de amikor az EF falumunkásainak helyzetét és eredményeit összeméri a bukaresti szociológusok teljesítményével, már nem tudja palástolni felindultságát: „És mit szóljunk mindehhez a nagyvonalú és gazdag munkához mi, erdélyi magyar fiatalok?! Milyen szegényesek és gyatrák a mi falumunkánk »eredményei«. És hiába mondjuk, hogy: »Könnyű nekik, hivatalos támogatással!« A hivatalos támogatás csak keretet ad, de a munkát szépen és jól, szívósan és alaposan csak a munkavállalók végeztetik el. És az ő munkavállalóik el is végezték! Mi pedig éveken át még nem tudtunk kibontakozni a tapogatózásból, kicsinyes irigykedésekből, felekezeti széthúzásokból. [...] Szégyenkezünk, nagyon szégyenkezünk.

És szégyenkezzünk is, mert joggal szégyenkezhettünk. A kisebbségi sors a több munkát követeli tőlünk, és mi, íme, annyit sem tudunk dolgozni a faluért, mint a többségiek” (Jancsó B. 1933: 46–49).

Jancsó Béla maximalizmusba hajló igényességét ismerve azt kell mondanunk: mind az akkori, mind a mai megítélés szerint is túlzott, amikor az EF faluszociológiai kutatóinak teljesítményét alábecsülte. Kifakadása mégis jogos volt, mert világosan látta, hogy az EF által intézményesített falukutatás lendülete a főiskolai hallgatóság politikai és felekezeti tagolódása után elakadt. Épp akkor, amikor a román sajtó is mind többet cikkezett az EF „örvendetes orientációjáról”, és Mikó Imre falufüzete kapcsán nagy örömmel üdvözölte a reménykeltő kezdeti eredményeket (Costea I. 1933, l. n. n. 1933: 33–34.)

3. Az EF első évfolyamának novemberi számában Jancsó Béla első-sorban azokat a vonatkozásokat emeli ki Buday György *A szegedi tanya problémái* című tanulmányából, amelyek a fiatal erdélyi falukutatók számára is relevánsak. „Fejtegetései[nek] lényege – olvashatjuk figyelemébreztető reflexióiban – sok tekintetben a mi más helyzetünkben is fennáll. [...] Nagy szüksége volna a mi most induló falumunkánknak is hasonló irányt jelölő műre” (Jancsó B. 1930b: 139–140). Balázs Ferenc, Debreczeni László és Demeter Béla akkoriban szervezte éppen az EF faluszemináriumát. Az írásból kiderül, hogy az Erdélyi Múzeum-Egyesület (a továbbiakban: EME) már az első világháború előtt próbálkozott a magyar *settlement-mozgalom* meghonosításával, megelőzve ezzel az 1913-ban létrehozott újpesti Főiskolai Szociális Telep működését. Jancsó kiemelten szól arról, hogy a BGK „valósággal korszakos munkába fogott akkor, amikor nagy koncepciójú és fáradhatatlan elnökének, Buday György jogszigorlónak vezetése alatt a magyar élet szociális problémái felé fordult, és az egyik legsúlyosabb magyar népproblémával, a tanya-kérdéssel kezdett foglalkozni” (Jancsó B. 1930a: 97–98). Az erdélyiek nem tudják – tudatosítja –, hogy az Alföldön közel másfélmillió ember tanyákon él: közegészségügyi bajokkal, gazdasági nyomorúságban. A Szegeden tanuló – köztük szép számban erdélyi – diákok nemcsak szociográfiai és néprajzi felvételeket készítenek a tanyavilágról, de kiállításaik során előadásokat is tartanak, közvetlen társadalmi segítséget is igyekeznek nyújtani. Az írás végkicsengése: „Ezzel a munkájával, célkitűzéseivel a szegedi Bethlen Gábor Kör méltón sorakozik a haladó

magyar ifjúság legkiválóbb csoportjai: a Bartha Miklós Társaság és a Sarlósok mellé” (Jancsó B. 1930a: 97–98).

Ahogy Buday György életét egyre inkább a művészi alkotómunka tölti ki, Jancsó Bélát annál inkább a kisebbségi élet belső építkezései foglalkoztatják. Amint Buday körül kitágul a világ, egyre nagyobb szükségét érzi annak, hogy visszatekintsen az addig bejárt útra. Miért vállalta el – Jancsóék biztatására – a BGK vezetését? A diákmozgalomból miként lett *tudomány* („szociográfia, gazdaságpolitika, karakterológia, folklór”) és *művészet*? Úgy látja: országosan ismert eredményeiket döntő módon annak köszönhetik, hogy 1) „nem a nagyváros elszigeteltségében, pusztán teoretikus megfontolások alapján” dolgoztak, 2) megismerkedtek és azonosultak „a magyar nép nagy tömegei szomorú sorsával”, 3) „a legkétségbeejtőbb és legfélelmetlenebb személyes élmények és közvetlen találkozások hatására alakult ki” tudományos érdeklődésük, illetve művészi felfogásuk. A kezdeti közös élményekből, közös érdeklődésből kiindulva valamennyien „az egészségesebb struktúrájú magyar jövő” formáját keresik (Jancsó B. 1930a: 97–98).

4. Tasi József 1995-ben megjelent könyvében mikrofilológiai alaposággal tárta fel József Attila „barthás” korszakának mozzanatait (Tasi J. 1995), Lengyel András pedig azt vizsgálta egyik friss keletű tanulmányában, hogy miként alakult a költő gondolkodásmódja ebben a közösségkereső és közösségre találó periódusban (Lengyel A. 2004). Annyi bizonyos, hogy nem csupán a magányból való kitörés szerencsés kísérlete volt ez a két esztendő, hanem a nemzeti identitáskeresés termékeny korszaka is. Lényegében akkor tudatosodik benne – akárcsak párizsi éveit Illyés Gyulában –, hogy aki a magyarság szellemi vezetésére vállalkozik, annak a „magyar föld” nem lehet *terra incognita*. Ismernie kell „ezer esztendő európai létünk” megszenvedett történelmi tapasztalatait és a nyugat-európai társadalomfejlődéstől eltérően alakult jelenbeli állapotát. A BMT programjának védelmében írt vitacikkének (József A. 1930: 62–71), és még inkább a BMT felhívásaként megjelent *Ki a faluba* című röpirat (I. 1. kép) vezérgondolatainak a tanúsága szerint József Attila akkor fedezi fel mind önmaga, mind nemzedéktársai számára a korszerű nemzettudat forrásait és tartalmait. Nemcsak gondolkodását, a költészetét is megtermékenyíti a felismerés: „az emberiségnek éppen magyar mivoltunkkal tartozunk” (I. Fábíán D. – József A. 1930). A költőről írt könyvében Fábíán

Dániel egyebek mellett azért idézi fel a nevezetessé vált röpirat keletkezéstörténetét, hogy érzékeltesse József Attila akkori gondolkodásmódját (Fábián D. 1974: 24–94).

„A társadalmi kérdésekkel való foglalkozás nem jobb- vagy baloldali érdek – olvasható Fábiánnál –, hanem a magyarság egyetemes történelmi érdeke. A magyar társadalmi kérdések sarkköve az agrárkérdés, a magyar paraszt sorsának megváltoztatása. Ezt nem lehet egyedül könyvből megtanulni, hanem ki kell menni a faluba, hogy komoly, alapos helyszíni szemle alapján győződjön meg ennek sorsdöntő fontosságáról minden szociális felelősségű magyar entellektüel” (Fábián D. 1974: 55).

József Attila átírásában ez így vált köztudottá: „A magyar jövő sorsa szorosan összefügg a valóságos nép s a növekvő értelmiség együttműködésével. Soha a közös élet s a nemzeti lét felelőssége egy nép ifjúságára ennyire nem nehezedett. Nincs más út, mint közvetlenül, páratlan szorgalommal és törekvéssel tanulmányozzuk sorsunknak föladatait: népünk valóságos életét éppúgy, mint a közép-európai adottságokat, a nemzetiségi kérdést. Az új Magyarország csak teljesen új társadalmi és állami életelveken épülhet föl. Szomorú tapasztalataink mutatják, hogy a jövő értelmiségnek, a mai ifjúságnak csupán csekély töredéke foglalkozik a magyar társadalmi kérdésekkel, s az is meglegszik az elméletivel. A többség beéri a napilapok kürtölte tájékoztatással és tömegmeggyőződéssel. Mindenképpen végzetes ez! Hiszen a társadalmi kérdésekkel való foglalkozás nem jobb- vagy baloldali érdek, hanem a magyarság egyetemes, történelmi érdeke. És ennek gyújtópontjában áll a magyar paraszt-ság. De a regösjáró, a falunéző nem szabad hogy regényes vágyakat tápláljon! Legyen politika nélkül való tudományos és erkölcsi gyarapodás! Majd azután politizáljunk, ha tudjuk már, hogy miről van szó, ha lelkünk ismét a néptől való lesz, ha megtanultuk a néptől a népet!” (idézi Fábián D. 1974: 67–68).

A költő nem azt állította, amivel e szöveg kapcsán ideológiai ellenfelei csakhamar megvádolták a „narodnyik” József Attilát, hogy az értelmiségi pályára készülő fiataloknak *csak* a néptől szabad tanulniuk (vö. Lengyel A. 2004: 259–276). Egy bekezdéssel lejjebb ugyanis Kodályt és Dosztojevskijt idézi, hogy rámutathasson a néplélektől elszakító kozmopolita neveltetés ártalmaira. „Fel ne nőjön többé olyan nemzedék – hangsúlyozta –, amelyre Kodály Zoltán újfent elmondhassa: »A magyar intelligencia előbb eljutott Párizsba, mint a magyar faluba.« [...] A magyar faluban

nincsenek Collegium Hungaricumok, tegyék az azzá mindegyiket!” (idézi Fábán D. 1974: 69). A József Attila-szakirodalomból egyértelműen kiderül, hogy a költő a magyar műveltségteremtés bartóki-kodályi útját követte, ismerte gyűjtéseiket és idevágó tanulmányaikat, különösképpen pedig a székely népköltészet archaikus rétegeit. „Volt olyan kijelentése is – olvasható Fábán Dániel visszaemlékezésében –, hogy a legnagyobb költő sem tudja a népköltészet egyszerűségét, tökéletességét, tartalmi és formai egységét olyan egyetemes értékűvé fejleszteni, mint a népköltészet. Ezért nagy magyar költő csak az lehet, aki a néptől tanul. Különösen rámutatott arra, hogy népköltészetünk egyszerű képbeszéde szintén eredeti magyar sajátosság. Ha nem lett volna az európai költészetben szimbolista irány, a magyaroknál feltétlenül megszületett volna. Attila szerint Ady Endrében vált testté, teljesen magyarrá és egyetemes művészi alkotássá a magyar szimbólum- és népnyelv” (Fábán D. 1974: 27–44).

5. Hogy maga Jancsó Béla mennyire tisztában volt a Sarló vezetőjének a korabeli ifjúsági mozgalomban betöltött szerepével, azt világosan jelzi az a szerkesztőségi beajánlás, amelyik az EF első faluszámában megjelent írást (*A regösjárástól a szociográfiai intézetig*) kíséri: „Balogh Edgár a felvidéki magyar diákmozgalmak megindítója, a pozsonyi Sarló elnöke kezdeményezte az 1928 májusában tartott budapesti Ady-ünnepséget, mely a haladó magyar ifjúság első egyetemes kézfogása volt. A Sarló-mozgalom dolgozta ki a kisebbségi magyar ifjúság világszemléletének alapjait, s örömmel tölt el minket, hogy az első Erdélybe írott felvidéki magyar fiatal-cikket éppen a mozgalom vezetője küldte be hozzánk” (Balogh E. 1930: 82–85).

A „haladó magyar” jelzőszerkezet arra utal, hogy Jancsó Béla is – akár csak Balogh Edgár, Buday György, Fábán Dániel, József Attila – következetesen elhatárolta magát a hazafiaskodó bajtársi tömörülésektől. Nem a napilapokból értesült a nagyvisszhangú Ady-ünnepségről: maga is jelen volt az 1928. május 19–20. között megtartott rendezvényen. Éspedig Balogh Edgár kezdeményezésére. Ezt ő maga erősítette meg, miután a kiűritésre váró Jancsó Béla-lakás padlózatán szétszórt levélváltásait összegyűjtöttem, legépeltem, és 1984 szeptemberének első hetében elvittem hozzá. Kérdéseimre 1984 szeptember derekán írásban válaszolt, és ebben levelezésük előzményére is kitért: „Amikor 1928 tavaszán Budapesten több erdélyi diákkal együtt megszerveztük az »ezer magyar ifjú« Ady-ünnepét, e diákok (Hajdu Dénes, Csoma Jenő, Gergely Pál) ajánlatára

Romániából bevontuk az előkészületekbe a két Jancsó fivért, Bélát és Elemért, mint az irodalmi érdeklődésben hasonló felfogású Ady-híveket. Ez a levélbeli kapcsolat a Sarló gombaszögi megalakulása (1928 nyarán) után a budapesti Bartha Miklós Társaság és a szegedi Bethlen Gábor Kör közvetítésével erősödött meg.”

Az 1984. szeptember 9. és 14. között fogalmazottak szerint az említett erdélyi diákok a *Híd* című irodalmi, művészeti és társadalmi folyóirat szerkesztői voltak, akik felajánlották lapjuk hasábjait a BMT tagjainak. Ők adták ki a Társaság tagjai által az ünnepségre előkészített *Ifjú szívekben élek* című emlékezetes röpiratot is (Balogh E. – Hajdú D. szerk. 1928). Balogh Edgár a prágai német egyetemről érkezett Budapestre 1927 decemberében, hogy az Eötvös Kollégiumban néprajzi szakdolgozatát elkészíthesse. Akkoriban maga is a BMT tagja volt. Ebben az időszakban erősödik meg kapcsolata Szabó Dezsővel, Móricz Zsigmonddal, akit később meghív a Sarló körébe. A rendezvény szervezői és a röpirat szerkesztői egyaránt kiemelték Szabó Dezső nagyrabecsülését, de a leginkább Balogh Edgár, aki az író szerint „olyan szervező intelligenciát és munkaerőt mutatott, hogy nagy szeretettel kérem őt és hasonlóit: tartsanak ki híven munkájukban az új magyarság megépítésére” (Szabó D. 1928). Az ünnepség egyébként Szabó Dezső „kurzus-ostorozó” és széles körű demokráciát követelő előadásával kezdődött, másnap délelőtt pedig a Kerepesi temetőben folytatódott. Ady sírjánál az ünnepi szónok már a „holnapos” Juhász Gyula volt, aki „az elszakított részek megbízásából” tartott beszédében – egyebek mellett – a következőket mondotta: „Vezérlő fejedelem, Ady Endre! Elhoztam ide hozzád e gyönyörű májusi napon a te életed értelmét, az új magyar ifjúságot, amelynek szívében te halhatatlanul élsz. Ez a fiatalság Martinovics kivégzésének napján jött el, mert Martinovics és társai álmodtak először öntudatosan egy magyar demokráciáról. Fiúk, tegyetek fogadalmat, hogy a magyar haladás termő tevényévé teszitek ezt a földet!” (idézi Tasi J. 1995: 43).

Jancsó Béla sohasem felejtette el ezt a két napot. Egyrészt azért, mert Szabó Dezső közelében lehetett, és hallhatta az író első „Duna-konföderációs” beszédét; másrészt, mert az erdélyi ifjúság képviselőjeként részt vehetett Ady sírjának a megkoszorúzásában, és emelkedett lélekkel szívhatta magába Juhász Gyula megrendítő szavait: belső megújulás nélkül semmiféle külső változás nem hoz megoldást a magyarságnak (l. Jancsó B. 1937: 14–16, ill. 1973: 206–212). Ezt az álláspontot képviselte később az EF törzsgárdája is.

Bő fél esztendő múltán – 1929. január 27-én – már Jancsó Béla beszélt „Ady Endre új korszakot nyitó egyetemes jelentőségéről” a Székelyek Kolozsvári Társaságának helyiségében az egyetemi ifjúságnak (idézi László D. 1973: 923–929). A szakirodalom ettől az előadástól számítja 1929 *nemzedékének* önszerveződését (l. László F. é. n.). Balogh Edgár pedig úgy tartotta számon, hogy Gombaszögön „szinte a budapesti Ady-ünnepély folytatásaként” alakult meg 1928 augusztusának első felében a Sarló (l. Balogh E. 1937). Ott cserélték fel a prágai Szent György Kör lilimos lobogóját a magyar paraszti erőt szimbolizáló sarlós zászlóval (Tasi J. 1995: 62).

Az *Erdélyi Fiataloknak* küldött írásában Balogh Edgár ekképp vázolta fel az előzményeket: „Az új magyar nemzedék Csehszlovákiában akkor született meg, amikor a diákság egy kisdud vezető csoportja a parasztság és a falu felé fordult. Ez a diákcsoport a prágai, brünni és pozsonyi főiskolás cserkészek Szent György Köre volt. Hosszas vitagyűlések eredményeképpen a magyar népnél igyekezett megtalálni azt a nemzeti élményt, amelyet az idősebb tanult generációnak még a magyar állam adott meg. A néphez forduló diákok Ady Endrére, Móricz Zsigmondra és Szabó Dezsőre hivatkoztak. Ebben a három íróban szólalt meg számukra az a magyarság, amely már nem jogi formula, nem a megbukott államtudat, hanem mérhetetlen faji erő, természeti valóság. Hittek a falu őseréjében, a Paraszt Nyár egészségében, és ugyanekkor segítségére akartak sietni a világtalan falunak, az elsodródó faji energiáknak” (Balogh E. 1930: 82–85).

A későbbi fejleményeket Görömbei András így foglalja össze: „A Szent György Kör 1925-ben alakult főiskolás cserkészszervezet volt, amely egyre erőteljesebben országos küldetést vállalt a csehszlovákiai magyarság körében, 1928-ban a gombaszögi táborozáson Sarlóvá alakult, s az egész ország közvéleményét befolyásoló mozgalommá nőtt. A regös-vándorlásokból szociográfiai felmérésekig jutott, részben példát mutatva a magyarországi szociográfiának is, a cserkészmozgalomból pedig magyar kisebbség sorsát formáló értelmiséggé nőtt. A Sarló fóruma *A Mi Lapunk* című cserkészújság, majd ennek *Vetés* nevű röpirata. *A Mi Lapunkban* jelentek meg Győry Dezső új arcú magyarságot, kisebbségi messianizmust hirdető versei. Győry erősen Ady hatása alatt állt, a sarlósok is Adyt, Móriczot és Szabó Dezsőt tekintették mesterüknek, de éppígy hatással volt rájuk Kodály és Bartók, Győrfy István és Solymossy Sándor. A sarlósok eszmevilága, »csodálatosan összetakolt gondolatvilága« – Forbáth Imre

kifejezése – újramérte a világot, s olyan programot adott, amelyik alkalmas volt arra, hogy egységesítse a heterogén kisebbségi társadalmat, közös munkára szólítsa nagyobb küldetés jegyében. Természetesen nemcsak a sarlósok viszonylag kis számú csapata végezte ezt a hatalmas munkát, de ők voltak a szellemi irányítók, ők vetették fel a legtöbb gondolatot, ők fogalmazták a legváltozatosabb koncepciókat a társadalom teljes átalakítására, a népiséget összekapcsolták a szocializmussal, a csehszlovákiai magyarság helyzetéből a hídépítés feladatát bontották ki, s a kelet-európai kis népek konföderációjának elgondolását elevenítették föl és gazdagították. »A hangsúlyt ők tették Közép-Európáról Kelet-Európára, az államról a népre. A nyugati imperializmusokkal szemben Kelet-Európa forradalmi energiáinak a közös társadalmi és politikai célokra való szövetkezését hirdették.« (Görömbei A. 1982: 21–22).

Hogy Balogh Edgártól nem jelent meg programadó írás az induló *Erdélyi Fiatalok*ban, az kimondottan azzal magyarázható, hogy a Prága és Pozsony közt ingázó Sarló-vezetőt hónapokig elkerülték Jancsó levelei, üzenetei. A lap első számából mégsem maradt ki a „a Felvidék szellemi arisztokráciájának” a bemutatása. Hivatalos orgániumuk, a *Vetés* számai alapján ezt Mikó Imre vállalta magára (Mikó I. 1930a: 12–14, 1930b: 25–27). A kétrészes írás jóval több, mint szemleciikk. Először is vázolja a szlovákiai magyar ifjúság – az erdélyitől némiképp különböző – helyzetét: „Mögöttük a sorsfordító világégés, előttük az illúzióktól megfosztott bizonytalan jövő. Sem történelmi tradíció, sem transzszilván mintára külön felvidéki gondolat nem szolgáltatott új magyar földet számukra, s így talajtalanul, útkeresve vártak megváltásra, mint akik alól kihúzták az anyaföldet, és bekötötték szemeiket” (Mikó I. 1930a: 12–14). Ezt követően Mikó kifejti: a Sarló tagjai „szellemileg legkiválóbbak, s így ezek gondolkoznak, éreznek és cselekednek az ifjúság tömegei helyett”; „tény az, hogy ami eddig Csehszlovákiában történt, az elsősorban a Sarló érdeme” (Mikó I. 1930a: 12–14). Az írás második részében a *Sarló* működéséről kapunk áttekintést (Mikó I. 1930b: 25–27). Mikó itt kiemelten szól az önnevelési/önművelési szemináriumok társadalmi/művelődési szerepéről. Az orvosi szakcsoport, például, népegészségi kérdésekkel foglalkozik, a bölcsészeti a magyar néprajz alapjaival, a tanítói pályára készülők a modern pedagógia módszertanával, a joghallgatók pedig a kisebbségi kérdés jogi vetületeivel ismerkednek meg. A szemináriumok kutatási pályázatokat hirdetnek, beszerzik a legújabb forrásmunkákat, külföldi folyóiratokat rendelnek.

A falukutatás és vidékfejlesztés kolozsvári központja

Célkitűzések

Az EF faluszemináriumát – Jancsó Béla intencióinak megfelelően – Balázs Ferenc, Debreczeni László és Demeter Béla kezdeményezte. Nem jogi személyiségként, hanem a szerkesztőség felügyelete alatt működött, önálló tiszttikkarral. Elnöke Demeter Béla volt, titkára (1933-ig) Venczel József. A gazdasági kérdésekkel foglalkozó csoportot Demeter Béla és Baczó Gábor vezette, az egészségügyi és antropológiai kérdésekkel Jancsó Béla és Tonk Emil foglalkozott, a néprajzi-népművészeti kutatásokat Debreczeni László és Haáz Ferenc irányította.

A kezdeményezők öt pontban fogalmazták meg célkitűzéseiket: a) előadások tartása (novembertől húsvétig), b) vitaestek rendezése (minden ősszel, tanévkezdéskor), c) pályázatok hirdetése (az *EF* faluszámaiban, minden év júniusában), d) sajtótermékek kiadása (az *EF Falufüzetei*), e) helyszíni falutanulmányozás és -segítés (nyaranként).

A faluszemináriumi előadások programja

1930. november

Gyallay Domokos: *Általános tájékoztató a falufejlesztés kérdéseiről*

1930. december

Botos János: *Az erdélyi magyar falu gazdasági helyzete*

Nyirő József: *Az intelligencia és a nép egymáshoz való viszonya*

1931. január

Csúry Bálint: *A népköltés*

Kós Károly: *Az erdélyi magyar népművészet kifejlődése*

1931. február

Roska Márton: *Erdélyi néprajzi feladatok*

Dóczyiné Berde Amál: *Az erdélyi népművészet mai helyzete*

Debreczeni László: *A közép-erdélyi népművészet*

Kelemen Lajos: *A torockói népművészet*

Kós Károly: *Népművészeti feladatok*

1931. március

Imre Lajos: *A falu kultúrintézményei*

Demeter Béla: *A román ifjúsági mozgalmak*

Mikó Imre: *A külföldi magyar ifjúsági mozgalmak*

1931/1932-es tanév

Vásárhelyi János: *Az egyház és a falu*Dr. Baráth Béla: *A szocializmus és a falu*Dr. Oberding József: *A kapitalizmus és a falu*Dr. Torday József: *Autarkia és világgazdaság*Balázs Ferenc: *A falu gazdasági problémái*Dr. Szász Ferenc: *A falu kulturális kérdéseinek gazdasági vonatkozásai*Dr. Kiss Elek: *A falukutatás jelentősége*Demeter Béla: *Az Erdélyi Fiatalok falumunkája*

1932/1933-as tanév

Dimitrie Gusti: *A román falumunka irányelvei* („Technikai okok miatt” elmaradt)*A szász ifjúság és a falu* (Elmaradt)***Hogyan tanulmányozta az EF a falu életét?***

Demeter Béla a Bukaresti Szociológiai Intézetben tanulmányozta a Dimitrie Gusti professzor vezette monografikus iskola kutatási módszereit. Felhasználta a pozsonyi Sarló kérdőívét, amit Jancsó Béla szerzett meg Balogh Edgártól, a felvidéki diákmozgalom vezetőjétől. Ugyanő szerezte meg Buday Györgytől a szegedi tanyavilág kutatásának módszertani útmutatását, illetve a budapesti Bartha Miklós Társaság *Ki a faluba* című röplapját (a Társaság elnökétől, dr. Fábián Dánieltől).

Ez utóbbi útmutatója az alábbi kérdéseket ajánlja megvizsgálásra, illetve szakszerű feldolgozásra: a) településtörténet, b) a népélet mindennapjai, c) a falu művelődési rajza. A b) pont szerint: „Összegyűjtendőek a dalok, mesék, szólások, szálló igék, közmondások s a közbeszéd érdekesebb fordulatai, tájékoztató adatok s a kiejtés föltüntetésével (ki, hol, hány éves mondta a mesét, stb.). Külön meg kell figyelni a városból hozott dalok elváltozásait és elnépiesedését. (Eltérő szövegek följegyzése.) Népművészeti műhelyek (fazekasok, fadaragók, bőrsők, stb.) fölkeresése, a munkafolyamat s a szerszámok, mozzanatok (motívumok) leírása, rajza. Az öltözködés módja, társadalmi rétegek, esetleg foglalkozás szerint. Általában a népélet minden mozzanatának leírása.”

„Az emberiségnek éppen magyar mivoltunkkal tartozunk” – idézi egyetértőleg Jancsó Béla az *Erdélyi Fiatalok* 1930. évi októberi számában.

„A magyar jövő sorsa szorosan összefügg a valóságos nép s a növekvő értelmiség együttmunkálkodásával.” (Jancsó B. 1930b: 139–140).

Demeter Béla kérdőíve

Összesen 400 kérdést tartalmaz. Ezeket később évente felfrissíti, gyarapítja. A harmincas évek derekán ezekre a fejezetekre épül a brassói ÁGISZ által kezdeményezett falumonográfia-sorozatterv.

- I. Történelmi, földrajzi, gazdaságföldrajzi kérdések (30)
- II. Népeségi viszonyok (14)
- III. Birtokmegosztás (13)
- IV. Mezőgazdaság (30)
- V. Ipar és kereskedelem (19)
- VI. Életmód (32)
- VII. Közösségi érzék (10)
- VIII. Műveltség, szokások (29)
- IX. Világnézeti, vallási és erkölcsi kérdések (28)
- X. Népművészet és az ezzel szoros összefüggésben lévő néprajzi kérdések (76)
- XI. Háziipar (20)
- XII. Népegészségügyi kérdések (110)

Néprajz, népművészet

Követelmények a tényrögzítéskor: a) egyszerű, vonalas rajz, b) éles fényképfelvételek, c) ornamentális dolgoknál lehetőleg az eredetiről való kopírozás, d) tárgyaknál: megérdeklődni, honnan tanulhatták az egyes formákat, e) feljegyezni a népi érintkezések hatását (más vidékekkel, más kultúrájú népekkel), f) nemesi, mágnási stb. hatások, g) jobbágyok voltak-e vagy szabadok?

Kérdéscsoportok: a) *Építészet és ábrázoló művészet* (28), b) *Népdal, dallam, mesék, mondák, stb.* (12), c) *Tánc* (9), d) *Ruházat* (13), e) *A népművészet technikája* (14).

Pályázati felhívások:

1930. június

Pályatételek (szociográfiai kérdőív alapján):

I. *Az erdélyi falu gazdasági helyzete*

Bírálóbizottság: dr. Bernád Ágoston, Harmath János, dr. Nagy Endre, dr. Török Bálint

II. *Az egymástól elszakadt intelligencia és nép*

Bírálóbizottság: dr. Császár Károly, dr. Imre Lajos, dr. Krenner Miklós, dr. Paál Árpád, dr. Varga Béla

III. *Népünk mai viszonya ősi népművészetéhez*

Bírálóbizottság: Delly-Szabó Géza, Dóczyiné Berde Amál, Kós Károly, Nagy Imre, Szentimrei Jenő, Tóth István

IV. *Vegyes etnikai területeken az együtt élő népek viszonya és kölcsönhatásai*

Bírálóbizottság: dr. Bitay Árpád, dr. Csúry Bálint, Domokos Pál Péter, dr. Garda Kálmán, Szentimrei Jenő

V. *Egy falu teljes szociográfiája*

Bírálóbizottság: dr. Csúry Bálint, Gyallay Domokos, Járαι István, Kelemen Lajos, Kovács László, dr. Roska Márton, dr. Szász Ferenc

Díjazottak: Venczel József, Pálffy Zoltán

1931. május–június

Pályatételek (*Az Erdélyi Fiatalok falutanulmány-pályázata* c. felhívásban kifejtett szempontok alapján):

I. *A falu gazdasági nehézségei és lehetőségei*

Bírálóbizottság: Dr. Bernád Ágoston, dr. Torday József, dr. Török Bálint

Díjazottak: Baczó Gábor és Miklós András jogszigorlók

II. *A falu lakosainak városba vándorlása*

Bírálóbizottság: Deák Ferenc asztalosmester, dr. Kiss Elek, dr. Paál Árpád

A dolgozatot nem ajánlották díjazásra

III. *A népművészetek és a házi ipar gazdasági vonatkozása*

Bírálóbizottság: Dóczyiné Berde Amál, Kovács Dezsőné, Kós Károly

Díjazott: Nagy Jenő

IV. *Vegyes néprajzi területeken együtt élő népek viszonya és kölcsönhatása*

Bírálóbizottság: Szentimrei Jenő, Zágoni István, dr. Csúry Bálint

Nem adtak ki díjat.

V. *A falu életfelfogása és gondolatvilága*

Bírálóbizottság: Gyallay Domokos, dr. Imre Lajos, dr. Sándor Imre

Díjazottak: Nagy E. István, Nagy Jenő

1932. június

Pályatételek (Az Erdélyi Fiatalok nyári falumunka-programja alapján)

I. *Hogyan segít magán a gazdaságilag leromlott falu?*

II. *A falu világnézetének és gazdasági helyzetének mai viszonya*

III. *Egy falu gazdasági, társadalmi, egészségügyi és kulturális szociográfiája*

IV. *A magyar nyelvű falukutatás és -gondozás szakirodalma*

V. *Egyetlen magyar vagy vegyes lakosságú falu lakóházának mint a népművészeti tevékenység legelsőbbrendű tárgyának felvétele és feldolgozása*

A három pályázati kiírásra összesen 19 pályamunka érkezett be. Ezek közül a legkiérleltebb kétségtelenül Mikó Imre munkája 1932-ből (újrakiadásról l. 3. kép).

Eredmények:

(Demeter Béla elnök 1931. december 15-i összegzése alapján)

- I. A Jára völgyi falvak (Kolozsborosa, Kide, Csomafája, Kendilóna és Doboka) tanulmányozása – báró Bánffy Ferenc anyagi támogatásával; Mikó Imre (a nemzetiségi kérdés), Miklós András (gazdaság), Pálffy Zoltán (népdalok), ifj. Delly-Szabó Géza (népművészet és háziipar), Demeter Béla (a falu a szellemi áramlatok középpontjában);
- II. Mezőmadaras, Udvarfalva, Mezőpanit és Bergenye falvakban Nagy Jenő, Nagy Lajos, Farkas Károly, Zongor Jenő, Adorjáni Dezső előadásokat tartott;
- III. Venczel József másodéves joghallgató 21 csiki faluban tartott előadásokat, ugyanott a tűzhelytípusokat tanulmányozta;

- IV. Udvarhely megyében hetven falut kerestek fel – népköltési és népművészeti kérdéseket tanulmányoztak (Miklós György és Haáz Ferenc irányításával);
- V. Demeter Béla 1931 szeptemberében bejárta Bődön, Szentjakab, Málom, Kudu, Magyarberéte és Retteg községeket.

Elkészült:

- a) Mikó Imre és Demeter Béla falufüzete
- b) Ifj. Delly Szabó Géza népdalgyűjteménye
- c) Pálffi Zoltán népművészeti gyűjteménye
- d) Venczel József tűzhelytípusok-tanulmánya
- e) ötven falu határnevének összeírása.

A népművészetekre vonatkozóan Pálffi Zoltán rajztanár folytatott alapos kutatásokat, melyekből egyes részeket Mikó Imre is beiktatott könyvébe: „A telkek beosztása és elrendezése nagy változatosságot mutat a falvakban. A ház régebben többnyire a telek közepén épült, ma inkább a szélén, tömöttebb házsoroknál a telek elején, kevésbé tömötteknél minden következetesség nélkül a telek bármely részén. A front előtt, közvetlenül az ablakok alatt gyakran primitív méhkasok láthatók. Virágoskert ritkaság. A telken levő épületek közül a csűr vagy fészter gyakran a házhoz épült, vagy egy fedél alatt van az istállóval. A majorságot ugyancsak legtöbb esetben közvetlenül a ház mellett foglal helyet. A pince néha külön áll, máskor a ház, vagy a gabonás alá van építve. Szinte minden telken megtalálható a kukoricaszárító kas, a legkülönbözőbb formákban és kivitelben, de minden művészi díszítés nélkül. Körülbelül minden második telken található nyári sütő. A szegényebb házak szalmafedelesek és tornác nélküliek. De különben egészen bekerített tornác és különösen veranda a módosabb házaknál sem fordul gyakran elő. A szalmafedelű házak külseje dísz nélküli. A zsindegyel és cseréppel fedettek frontja és tornáca néhol fafaragással díszített. Ilyen díszítéseket találtam nagyobb számban és rajzoltam le Válaszúton, Kendilónán, Dobokán. Borsán már kevesebbre akadtam. Csomafáján még kevesebbre, Kidében pedig, amelyik legtávolabb esik a vasútvonaltól, éppen semmire. E faragások újkeletűek, erősen érzik rajtuk a kalotaszegi hatást, de van bennük invenció, ízlés, fantázia, sőt bizonyos tekintetben újszerű, partikuláris és egyéni stílus. Ezért, ha e vidék népének művészetében találhatunk valami igazán figyelemreméltót, akkor

ezt elsősorban e házhomlokzatok díszítésében kell keresnünk. Használati tárgyakon, asztalon, széken, szövőszéken, sulykon, stb. nem találtam semmi díszítést. Csak Kendilónán akadtam véletlenül egy egyszerű tulipános, bevésései díszített járomra. Ugyane ház előtt a kapufélfa is így van díszítve. A faragójuk és tulajdonosuk román ember. [...] A ruházat szintén szegényes, a városi gyári holmi mind nagyobb teret hódít, visszaszorítja az amúgy is vérszegény és jóformán tradíció nélküli falusi viseletet. Kérdezésködtem, milyen lehetett itt a viselet 100-150 évvel ezelőtt, maradt a falun valami ruhadarab az akkori időkből. »Hát tetszik tudni, a ruha elviselődik s ha maradt volna is, csak rongyokban maradt volna.« Ilyen feleletet kaptam. Tehát nem volt a viseletnek olyan darabja, ami érdemes lett volna, hogy megmaradjon és ne viselődjék el. Egyetlen női inget és férfi gatyát találtam Borsán, ami a református kurátor állítása szerint a 48-as előtti időkből való. Ezekhez hasonlót ma is viselnek. A férfiviselet: harisnya, mejrevaló és condrakabát, vagy ing és gatyá, vagy mellény, kabát, bricsesz és csizma. A női viselet: szoknya, ing, lájbi (ami nagyon hasonlít a pruszlikhoz), vagy blúz és szoknya, vagy egész egyberuha gyári anyagból. A lányok gyakran kontyot hordanak és bekötik a fejüket. A nyaklánc és fülbevaló olcsó, vásári holmik. A ruházathoz szükséges kelmét még túlnyomólag maga a nép szövö kenderből, lenből, gyapotból és gyapjúból. A varrottast régebben nem ismerték, (az írás utánit ma sem ismerik), de ma már varrottas mintákat is szőnek pl. párnahajakba, terítőkbe. A székely szőttest román házaknál is szövik. A nép otthonában csak a módosabbaknál találhatók varrottasok és mintás szőttesek, többet találtam ilyen a templomokban, mint úrasztal, vagy szószékterítőket. Ezek között igazán művészi darabok is akadnak. Kérdeztem az asszonyoktól, honnan szerzik a mintákat, azt felelték, egymásról varrják le. De máshonnan, más módon nem szereznek-e, kíváncsiskodtam. »Hát igen, papírról is varrja, akinek van.« Elmentem egy ilyen papíros nénihez. Sok kérelem után előszedett a ládafia aljáról egy »papírt«, ami nem volt más, mint egy lapfoszlánya valami francia kiadású kézimunka-gyűjteménynek, az előszedett lapon egy dán kézimunka fényképével. Több papírja nincsen? Nem volt több. De ez az egy is elég, hogy rávilágítson és megmagyarázza, miért olyan következetlenül sokféle és stílusában különböző az a kevés keresztiszemes, hímezéses, vagdalásos munka is, amit itten találni lehet” (I. Mikó I. 1932/1998).

Az EF már 1934 nyarán közreadja a lap alapító főmunkatársának, az első erdélyi szociográfiát író Balázs Ferenc készülő könyvének egyik fejezetét (Balázs F. 1934: 56–61), amikor Jancsó Béla – ugyanabban a lapszámban – a falumonográfiák „fölkötött szükebb szükségessé voltáról” értekezik (Jancsó B. 1934: 68–71). Az alkalmat *Tizenegyek*beli társának, a *Brassói Lapok* főszerkesztőjének vállalkozása kínálja, aki munkatársaival felhívást tesz közzé az erdélyi magyarság „állapotrajzának” a rögzítésére – az EF kérdőívének a kibővítése alapján. (Jancsó B. 1934: 68–71, 1973: 317–320). Az 1935. évi téli szám *A rög alatt* legemlékezetesebb fejezetét, az *Isten völgyét* hozza (Balázs F. 1935: 111–116), ám a lapalji jegyzetben még itt sem szerepel a szociográfia-megjelölés, csupán a megjelenés előtt álló kötet címe, és az, hogy a szerző „falu-munkája történetét, tapasztalatait foglalja össze” (Uő, uo). Igaz, a lapszám élén álló írásában Jancsó Béla már nyomatékosan felhívja a figyelmet a kéziratból megismert mű alapvető értékeire, és azt Reymont világhírű regényével, a *Parasztokkal* hasonlítja össze. Arra rendkívül fontos mozzanatra figyel fel, hogy *A rög alatt* „nem is akar irodalom lenni”. Hatásában mégis *drámai*, egy közösség életakarátának drámai küzdelme elevenedik meg lapjain (l. Jancsó B. 1935: 109–110). A folyóirat következő számában újabb fejezet olvasható a kötetből (Balázs F. 1936: 6–14), ám a műfajt illetően még mindig nem kapunk eligazítást. Pedig a szerkesztőség felvállalta a munka megjelentetését. Csak az ezt követő lapszámban közreadott László Dezső-tanulmányból derül ki – Balázs Ferenc halála után –, hogy voltaképpen egy olyan *irodalmi mű* fejezeteivel szembesültek az EF olvasói, amelyek nem ábrándokat, eszméket, dogmákat, irányelveket tartalmaz, „hanem beszámol arról a küzdelemről, amelyet valaki vállalt, és következetesen véghez is vitt. Túl az idealizmuson, pesszimizmuson, halál-lírán, építés-ajánlgatáson – bemutatja az építő embert és az épületet. A transzilvániai magyar irodalom egyes alkotásai kimutatják egy régi világ bűneit, mások segítenek a régi világ átértékelésében, némelyek vonalakat mutatnak, amelyek körül ki kellene alakulnia az erdélyi magyar életnek. Balázs Ferenc túlmege ezen, és bemutatja az építő embert és az épülő kisebbségi életet. Nem azért, hogy utánozzák, hanem azért, mert meg kellett írnia mindazt, amit megírt, igazán nem propaganda célból, hanem a legbensőbb írói kényszerből. Ez a belső kényszer és ennek a könyvön kiragyogó kényszernek a feszülése teszi ezt a művet irodalmi alkotássá, olvasmánnyá. A kisebbségi életépítés kényszere az elmúlt öt esztendő valóságos küzdelmeinek ábrázolásában

tör fel – mint új életre biztató építő akarat. Végre egy könyv, amelyik nem az elsodort faluról, hanem a megépülő faluról szól, de nem mint regény, hanem mint történelmi munka. A falu-munka irodalmában is új lépést jelent Balázs Ferenc könyve. A helyzetfelvételen túl bemutatja a falut mint az új kisebbségi falumunka kísérleti telepét” (László D. 1936: 37–41, ill. 1997: 181–185).

Szakirodalom

BALÁZS Ferenc

1934 Népuralom vagy párturalom? *Erdélyi Fiatalok* V. (2) 56–61.

1935 Isten völgye. *Erdélyi Fiatalok* VI. (4) 111–116.

1936 Kapitalizmus és szocializmus. *Erdélyi Fiatalok* VII. (1) 6–14.

BALOGH Edgár

1930 A regösjárástól a szociográfiai intézetig. *Erdélyi Fiatalok* I. (6) 82–85.

1937 Buzdító sorok Prágába. Levél a Petőfi Sándor Körnek. *Magyar Nap*. márc. 4.

BALOGH Edgár – HAJDÚ Dénes (szerk.)

1928 „*Ifjú szívekben élek*” (Röpirat – 1928. május 19–20-án rendezett Ady Endre Ünnepszeg alkalmából) Kiadta a Híd Irodalmi, Művészeti és Társadalmi folyóirat 1000 magyar diák közreműködésével (Phobus Nyomda), Budapest

COSTEA, Ion

1933 O nouă generație ungurească în Ardeal? *Patria*. febr. 19. [Ismertetése (n. n.): „Új magyar nemzedék Erdélyben?” Fiatall erdélyi román vélemény az Erdélyi Fiatalokról, a falumunkánkról és Mikó Imre falufüzetéről. *Erdélyi Fiatalok* IV. (1933) 1. 33–34.]

CSEKE Péter

1995 Akiket igazolt az idő. In: Uő: *Vigyázó torony. Beszélgetések Debreczeni Lászlóval*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest

2008 Magyar diákegyesület Bukarestben. In: BÁNYAI Éva (szerk.): *Narratívák párbeszéde*. RHT Kiadó, Bukarest–Sepsiszentgyörgy, 221–239.

CSEKE Péter – LÁSZLÓ Ferenc, Dr. (szerk.)

1986 [1990] *Erdélyi Fiatalok – dokumentumok, viták (1930–1940)*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest

DEMETER Béla

1931a A román ifjúság falumunkája. *Erdélyi Fiatalok* II. (5–6) 100–102.

1931b *Hogyan tanulmányozzam a falu életét? Szociográfiai kérdő-ív a falu-munkásoknak.* (Erdélyi Fiatalok Falu-füzetei, 2.) Erdélyi Fiatalok kiadása, Cluj-Kolozsvár [Megjelent még: (n. n.): *Hogyan tanulmányozzam a falú életét? Erdélyi Fiatalok* I. (1930) 6. 91–94.]

FÁBIÁN Dániel

1974 *József Attiláról.* Kossuth Könyvkiadó, Budapest

FÁBIÁN Dániel – JÓZSEF Attila

1930 *Ki a faluba.* (A Bartha Miklós Társaság Füzetei, 1.) A Bartha Miklós Társaság kiadása, [h. n.]

FOGARASI Géza

1932 A román ifjúság falumunkájáról. Románia ifjúsága a falu felé fordul. *Erdélyi Fiatalok* III. (5) 77–78.

GÖRÖMBEI András

1982 *A csehszlovákiai magyar irodalom 1945–1980.* Akadémiai Kiadó, Budapest

JANCSÓ Béla

1930a A szegedi Bethlen Gábor Kör tanyamunkája. *Erdélyi Fiatalok* I. (8) 97–98.

1930b A szegedi tanya problémái. *Erdélyi Fiatalok* I. (8) 139–140.

1933 Gusti professzor és tanítványainak falú-munkája. *Erdélyi Fiatalok* IV. (2) 46–49.

1934 Falu-monográfiák. *Erdélyi Fiatalok* V. (2) 68–71. [Újra-közölve In: *Uő: Irodalom és közélet. Cikkék, esszék, tanulmányok.* Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1973, 317–320.]

1935 Ahogy lehet. *Erdélyi Fiatalok* VI. (4) 109–110.

1936 [1990] Jancsó Béla levele Balogh Edgárnak. Kolozsvár, 1929. febr. 23. In: CSEKE Péter – LÁSZLÓ Ferenc, Dr. (szerk.): *Erdélyi Fiatalok – dokumentumok, viták (1930–1940).* Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 86–93.

1937 Juhász Gyula (1883–1937). *Erdélyi Fiatalok* VIII. (2) 14–16. [Újra-közölve In: *Uő: Irodalom és közélet. Cikkék, esszék, tanulmányok.* Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1973. 206–212.]

J. B. [JANCSÓ Béla]

1930 Fábíán Dániel – József Attila: *Ki a faluba.* *Erdélyi Fiatalok* I. (7) 116.

JÓZSEF Attila

1930 Magyar Mű és Labanc Szemle. *Új Magyar Föld* III. jan.–márc. 62–71.

LÁSZLÓ Ferenc, Dr.

[é. n.] *1929 nemzedéke. Öt év a kolozsvári magyar főiskolás mozgalmak történetéből.* (Kézirat. 355 lap)

LÁSZLÓ Dezső

1936 A rög alatt. *Erdélyi Fiatalok* VII. (2) 37–41. [Újraközölve In: Uő: *A kisebbségi élet ajándékai. Publicisztikai írások, tanulmányok 1929–1940.* Összeállította, a bevezető tanulmányt és a jegyzeteket írta Cseke Péter. (Minerva Könyvek, 6.) Minerva Művelődési Egyesület kiadása, Kolozsvár, 1997, 181–185.]

1973 *Erdélyi Fiatalok. Korunk* XXXII. (6) 923–929.

LENGYEL András

2004 A „narodnyik” József Attila. In: FÜZI László – LACZKÓ András (szerk.): *Ilia. Írások 70. születésnapjára.* Bába Kiadó, Szeged, 259–276.

MIKÓ Imre

1930a Úttörő fiatalok. *Erdélyi Fiatalok* I. (1) 12–14.

1930b Úttörő fiatalok. *Erdélyi Fiatalok* I. (2) 25–27.

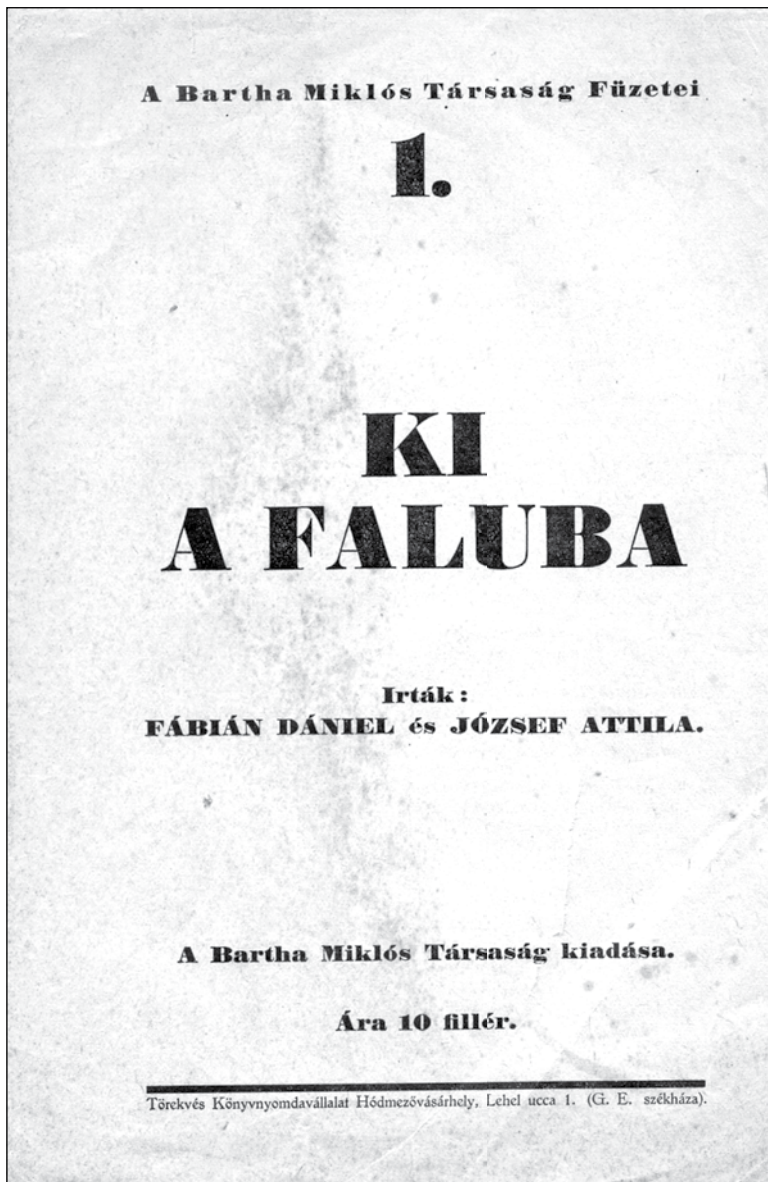
1932 *Az erdélyi falu és a nemzetiségi kérdés.* (Erdélyi Fiatalok Falu-füzetek, 4.) Erdélyi Fiatalok kiadása, Cluj-Kolozsvár [Újrakiadása: Pro-Print Kiadó (Múltunk Könyvek.), Csíkszereda, 1998.]

SZABÓ Dezső

1928 Tavasz levelek. Hetedik levél. Csírázik a jövő. *Előőr.* 1928. jún. 15.

TASI József

1995 *József Attila és a Bartha Miklós Társaság.* Ecriture–Galéria Kiadó, Budapest

1. Fábíán Dániel és József Attila Ki a faluba röpiratának címoldala

**AZ ERDELYI FIATALOK
FALU-FÜZETEI**

---

2. SZÁM

**HOGYAN TANULMÁNYOZZAM
A FALU ÉLETÉT?**

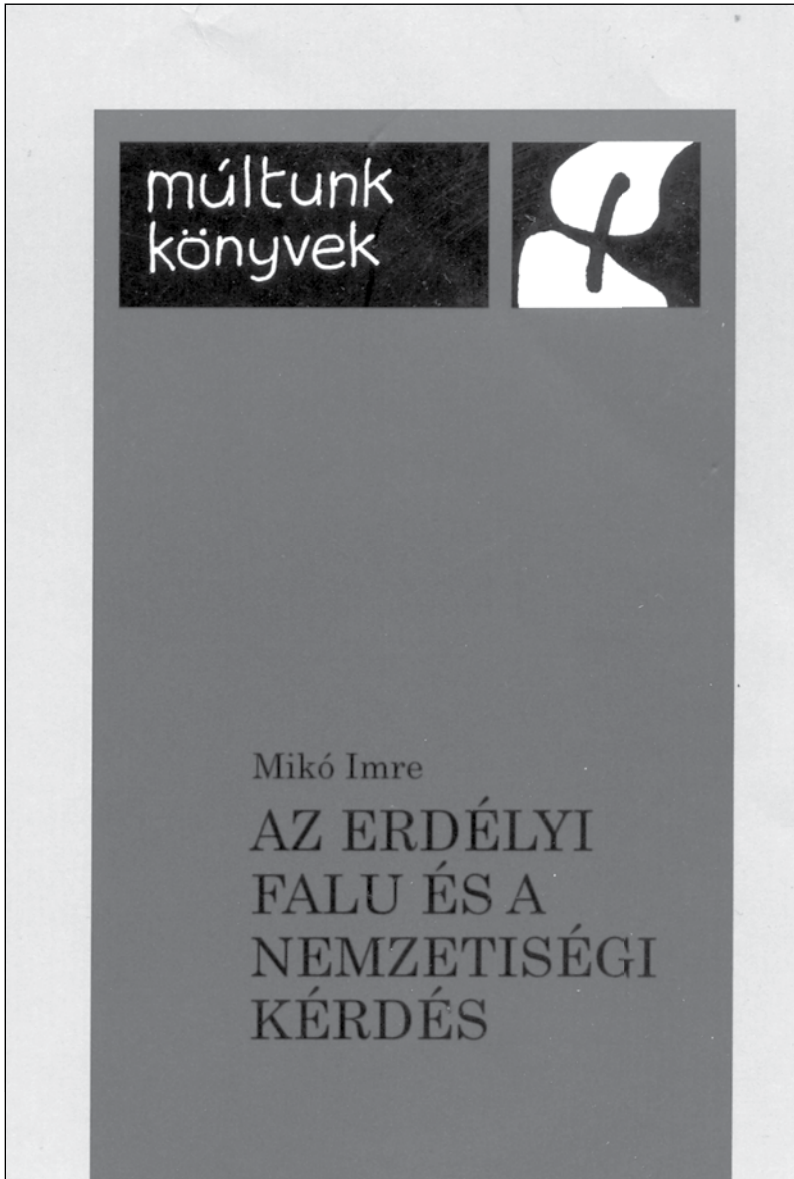
SZOCIOGRAFIAI KÉRDŐ-IV A FALU-MUNKÁSOKNAK

**ÖSSZEÁLLITOTTA:
DEMETER BÉLA**

Ara 10 Lei

**CLUJ-KOLOZSVAR
ERDELYI FIATALOK KIADASA
1931**

2. Demeter Béla Hogyan tanulmányozzam a falu életét? szociográfiai kérdőívének címlapja

3. Mikó Imre Az erdélyi falu és a nemzetiségi kérdés című írása újrakiadásának fedőlapja